

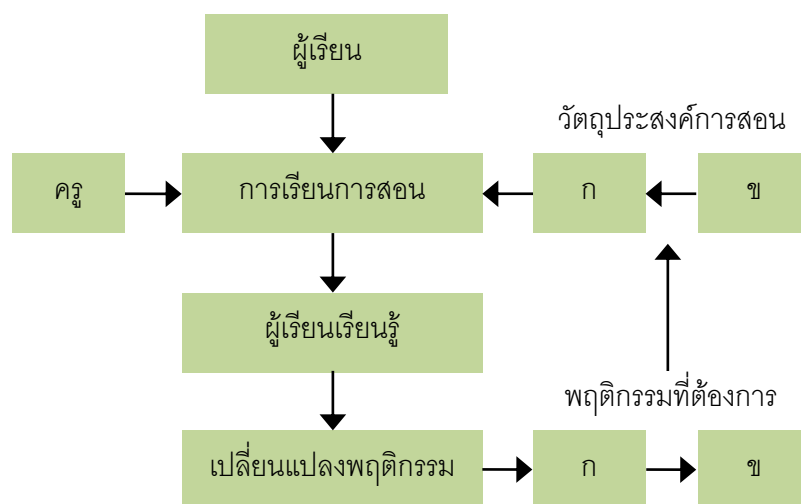
บทที่ 1

กระบวนการพัฒนา หลักสูตรรายวิชา

เรียบเรียงโดย :
พศ.ดร.สุราษฎร์ พรหมจันทร์
คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม
UJW.

1. วัตถุประสงค์กับการเรียนการสอน

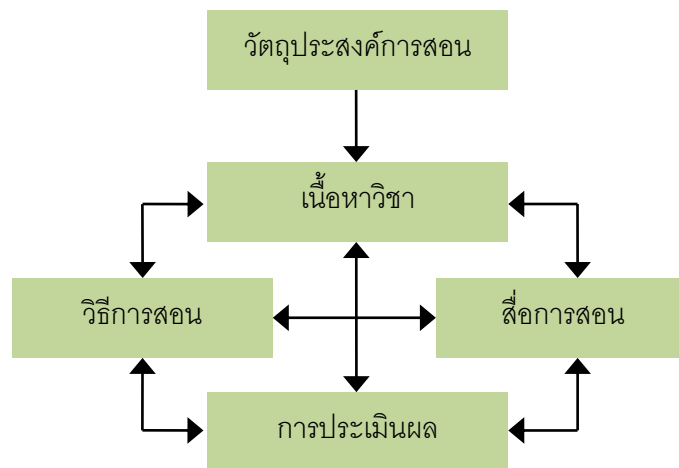
การจัดการเรียนการสอนโดยทั่วไปมีองค์ประกอบที่สำคัญ ๆ คือ ครู ผู้เรียนและวัสดุการเรียน การสอน โดยครูทำหน้าที่เป็นผู้ชี้แนะแนวทางในการเรียน ทำให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ค่อนข้างจะถาวรให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียน ให้เขาสามารถจะทำในสิ่งที่ต้องการได้ โดยที่ไม่เคยทำเป็นมาก่อน ดังนั้น การเรียนการสอนที่จะให้ผู้เรียนเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ไปอย่างไร ก่อนจัดการเรียนการสอน ก็จะต้องกำหนดพฤติกรรม เงื่อนไขและมาตรฐานเอาไว้อย่าง ชัดเจนว่าหลังจากจบการเรียนการสอนแล้ว ผู้เรียนจะต้องแสดงพฤติกรรมอะไรอย่างไรออกมาได้บ้าง โดยระบุสิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวไว้ในข้อความที่เราเรียกว่า “วัตถุประสงค์การสอน” ดังรูปที่ 1-1

รูปที่ 1-1 พฤติกรรมที่ต้องการกับวัตถุประสงค์การสอน

2. วัตถุประสงค์เป็นตัวกำหนดแนวทาง ในการจัดการเรียนการสอน

ถ้าเรามีวัตถุประสงค์ซึ่งระบุพฤติกรรม เจาะใจ และมาตรฐาน ในการแสดงพฤติกรรมของ ผู้เรียนหลังจากจบการเรียนการสอนอยู่แล้วในมือ ก็สามารถที่จะจัดเตรียมการเรียนการสอนได้ง่าย และมีเป้าหมายมากขึ้น กล่าวคือ วัตถุประสงค์จะเป็นตัวบ่งบอกถึงขอบเขตและความละเอียดลึกซึ้ง ของเนื้อหาที่จะให้แก่ผู้เรียนในการเรียนการสอน วัตถุประสงค์เป็นสิ่งบ่งบอกแนวทางให้ครูพิจารณา เลือกวิธีสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับพฤติกรรมที่ต้องการจะให้บังเกิดขึ้นใน ตัวผู้เรียน อีกทั้งยังเป็นแนวทางในการพิจารณาจัดเตรียมสื่อที่จะใช้ในการเรียนการสอน รวมถึงเป็น แนวทางในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้ เรียนด้วยว่า บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ มากน้อยแค่ไหนเพียงใด ซึ่งในทางปฏิบัติเราใช้วัตถุประสงค์เป็นหลักในการกำหนดเนื้อหา วิธีสอน สื่อการเรียนการสอน และการวัดผลประเมินผลควบคู่กันไป ดังรูปที่ 1-2

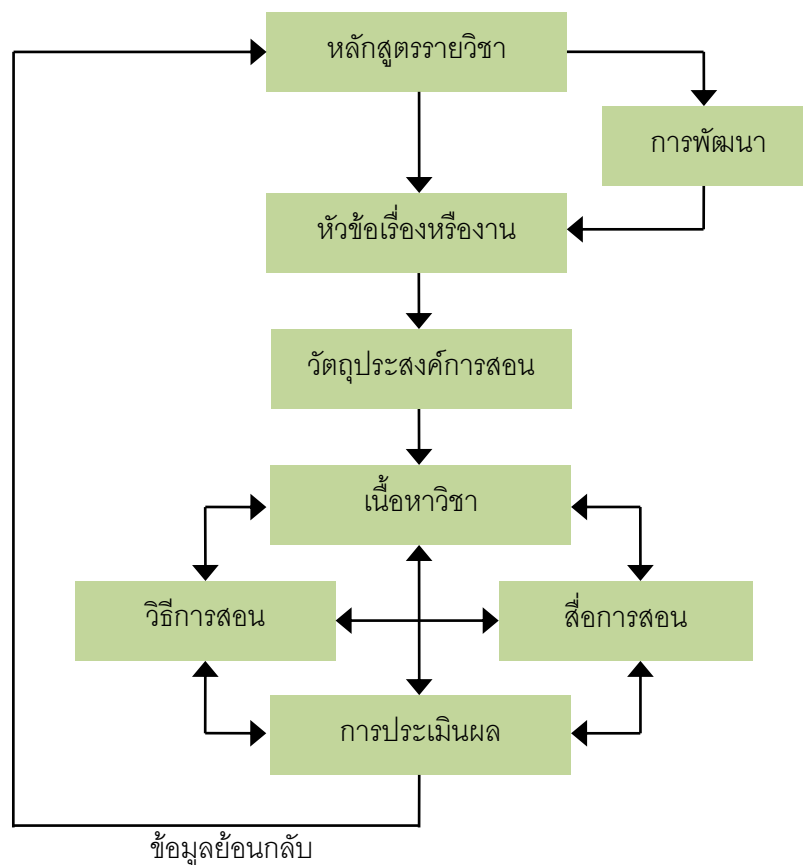

รูปที่ 1-2 วัตถุประสงค์กับการเตรียมสิ่งต่าง ๆ ในการเรียนการสอน

3. วัตถุประสงค์การสอนกับ การพัฒนาหลักสูตรรายวิชา

ในรายวิชาต่าง ๆ หากมีวัตถุประสงค์ระบุเอาไว้อย่างชัดเจนอยู่แล้วว่า แต่ละหัวข้อเรื่องจะให้ ผู้เรียนมีพฤติกรรมอย่างไรบ้าง ผู้สอนก็สามารถที่จะจัดเตรียมแผนการเรียนการสอนได้ทันที หากแต่ วิชานั้น ๆ ยังไม่มีวัตถุประสงค์ หรือมีวัตถุประสงค์ที่ระบุพฤติกรรมผู้เรียนเอาไว้ไม่ชัดเจน ก็เป็นความ จำเป็นของครูผู้สอนเองที่จะต้องหาข้อมูลต่าง ๆ เพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ในการเรียนการสอนขึ้นมา

การกำหนดวัตถุประสงค์การสอนนั้น จะดูข้อมูลแค่เพียงหนังสือหรือเอกสาร ซึ่งมีชื่อตรงกับวิชาที่จะสอนย่อมไม่ได้ เพราะหนังสือหรือเอกสารต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะระบุเอาไว้แต่เพียงเนื้อหาที่จะเรียน ซึ่งแต่ละเล่มมีหัวข้อและรายละเอียดของเนื้อหาในแต่ละหัวข้อแตกต่างกันออกไป กล่าวคือหนังสือบางเล่มมีหัวข้อไม่ครบตามหลักสูตรรายวิชาที่จะสอน แต่ทว่าบางเล่มอาจมีหัวข้อและรายละเอียดเนื้อหาหลักซึ่งเกินกว่าระดับของผู้เรียนในหลักสูตรนั้นก็เป็นที่ไปได้ ด้วยเหตุนี้ ในขั้นแรกที่จะกำหนดวัตถุประสงค์สำหรับรายวิชาที่จะสอน ครูผู้สอนจะต้องศึกษาข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องแล้วจึงนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อจัดสร้างวัตถุประสงค์การสอน ก่อนที่จะจัดเตรียมการเรียนการสอนต่อไป กระบวนการอันนี้เราเรียกว่า "กระบวนการพัฒนาหลักสูตรรายวิชา" ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์และการเตรียมการเรียนการสอน ดังรูปที่ 1-3

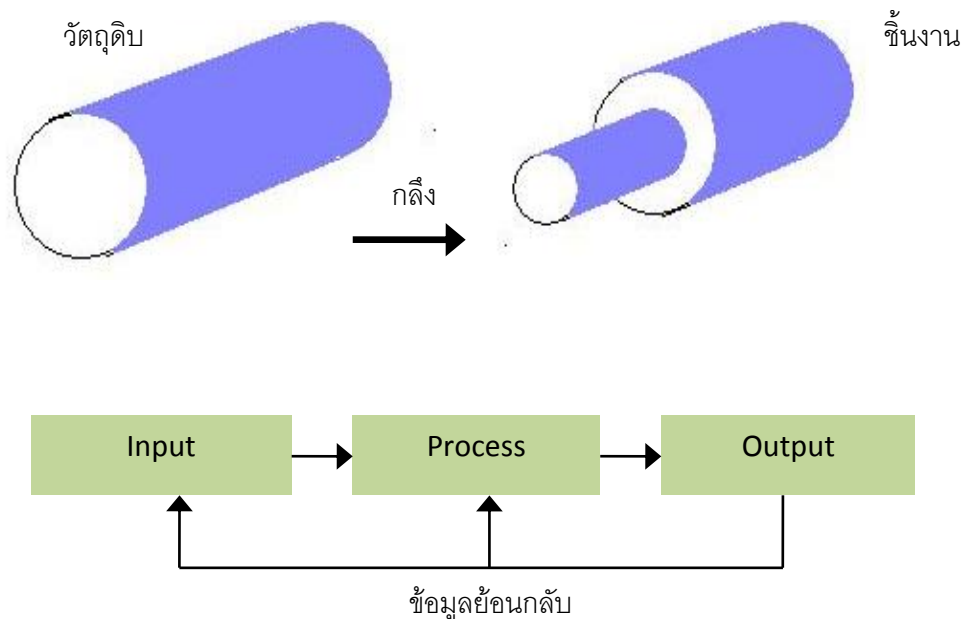

รูปที่ 1-3 วัตถุประสงค์การสอนกับการพัฒนาหลักสูตรรายวิชา

จากรูปที่ 1-3 แสดงให้เห็นว่า (1) ถ้าหลักสูตรรายวิชา (Course) นั้น มีวัตถุประสงค์การสอนที่ระบุพฤติกรรมของผู้เรียนชัดเจนดีอยู่แล้ว ก็สามารถที่จะจัดเตรียมการเรียนการสอนได้เลย แต่ถ้าหาก (2) หลักสูตรรายวิชานั้น ๆ ยังไม่มีวัตถุประสงค์หรือมีแต่ไม่ชัดเจน ก็จะต้องพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพื่อให้ได้ข้อมูลมาจัดสร้างวัตถุประสงค์การสอนเสียก่อน

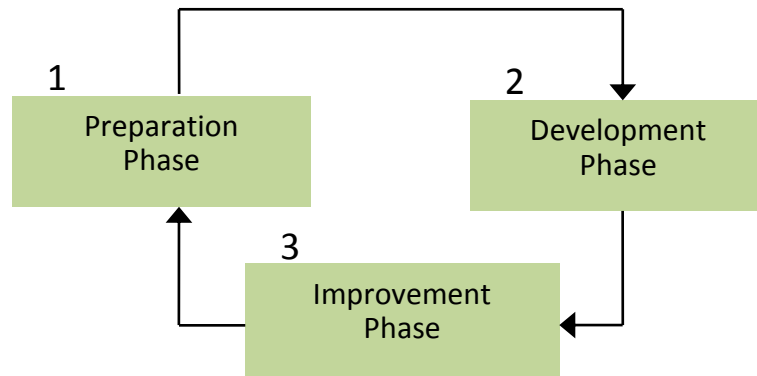
4. การพัฒนาหลักสูตรรายวิชา เป็นกระบวนการ

ถ้าพิจารณาถึงการทำงานเพื่อให้ได้ผลงานเป็นชิ้นเป็นอันออกมา เช่น ถ้าต้องการชิ้นงานกลึงตามแบบชิ้นหนึ่ง ก่อนที่จะได้มาซึ่งชิ้นงานกลึงชิ้นนี้ ก็จะต้องมีการจัดเตรียมวัสดุที่จะทำ โดยการตัดเหล็กที่มีขนาดใกล้เคียงกับขนาดชิ้นงาน มาชิ้นหนึ่ง จากนั้นจึงนำมากลึงขึ้นรูปเพื่อให้ได้ชิ้นงานที่มีรูปร่างตามแบบ ได้ชิ้นงานออกมาแล้วก็ต้องมีการวัดตรวจสอบขนาดตรงจุดต่าง ๆ ว่าได้ตามเกณฑ์หรือไม่ ถ้าไม่ได้ก็ต้องจัดทำหรือแก้ไขใหม่ ซึ่งอาจเขียนเป็นไดอะแกรมได้ ดังรูปที่ 1-4

รูปที่ 1-4 กระบวนการในการทำชิ้นงานชิ้นหนึ่ง

การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลต่าง ๆ ในการกำหนดวัตถุประสงค์การสอนก็เช่นเดียวกัน ครูผู้สอนจะต้องศึกษาข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรรายวิชานั้น ๆ แล้วนำข้อมูลที่ได้อามาวิเคราะห์เพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ หลังจากนั้นจึงออกแบบ สร้างวัสดุการเรียนการสอน เช่น ใบเนื้อหา ใบงาน สื่อการเรียนการสอน แบบทดสอบ ฯลฯ (ตามวัตถุประสงค์ที่สร้างขึ้น) ทดลองใช้กับผู้เรียน ทำการวัดและประเมินผลการเรียนการสอนเพื่อนำผลมาปรับปรุงแก้ไขรายละเอียดต่าง ๆ ของหลักสูตรรายวิชาให้มีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น ซึ่ง Mager และ Beach ได้สรุปกระบวนการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเอาไว้เป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

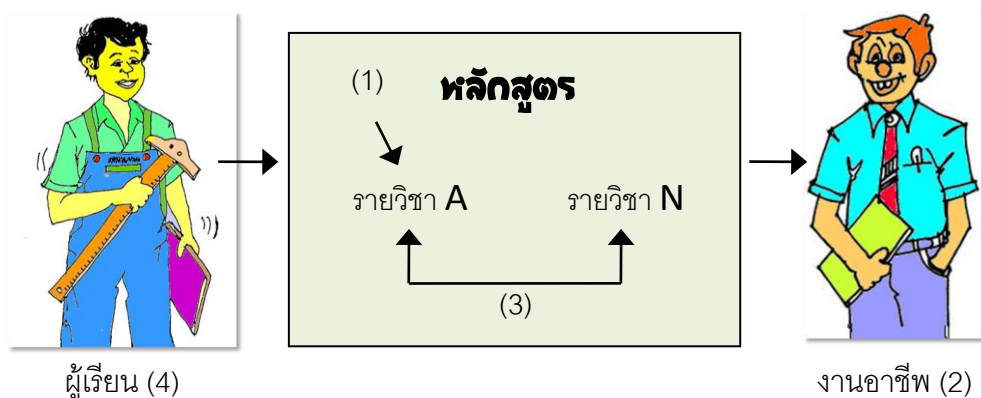

รูปที่ 1-5 กระบวนการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาของ Mager และ Beach (1967)

5. กระบวนการทางการศึกษากำหนด

ข้อมูลในการพัฒนาหลักสูตร

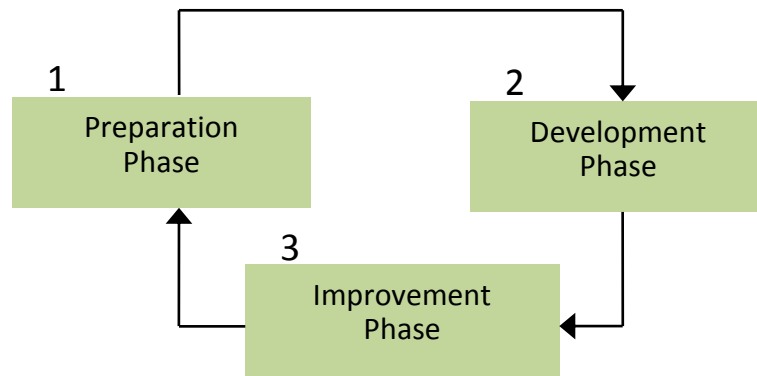
หากพิจารณาที่จุดประสงค์หลักของการจัดการเรียนการสอนทางการศึกษาแล้ว จะพบว่า การจัดการเรียนการสอนต้องการให้ผู้เรียนมีความรู้ มีทักษะและเจตคติในทางที่ดี จบออกไปแล้ว สามารถที่จะทำงานในสาขาวิชาชีพที่ตนร่ำเรียนไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยเหตุนี้การพัฒนาหลักสูตรเพื่อการจัดการเรียนการสอน จึงต้องศึกษาข้อมูลต่าง ๆ ที่ผู้สำเร็จการศึกษาจะออกไปปฏิบัติว่าจะต้องทำงานอะไรและใช้ความรู้ความสามารถอะไรบ้าง ศึกษาโครงสร้างของหลักสูตร รายวิชาในแต่ละหลักสูตรว่ามีรายละเอียดอะไรบ้าง มีความเกี่ยวข้องกับรายวิชาอื่นในหลักสูตรอย่างไรและแม้กระทั่งกับตัวผู้เรียนเองก็ต้องศึกษาเพื่อให้ได้ข้อมูลที่แท้จริงว่า ผู้ที่จะเข้ามาศึกษาในหลักสูตรรายวิชานั้น ๆ มีลักษณะเป็นอย่างไร เพื่อที่จะให้จัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งข้อมูลเบื้องต้นในการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาดังกล่าว เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันดังรูปที่ 1-6

รูปที่ 1-6 ข้อมูลเบื้องต้นในการพัฒนาหลักสูตรรายวิชา

6. การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นขั้นเตรียมการ ในการพัฒนาหลักสูตรรายวิชา

จากข้อมูลเบื้องต้นดังกล่าวมาแล้ว (ในหัวข้อที่ 5) หากจะนำมาพิจารณาประกอบเข้ากับกระบวนการในการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาของ Mager และ Beach จะพบว่าสิ่งต่าง ๆ ดังกล่าว เป็นสิ่งที่ต้องดำเนินการตั้งแต่ในขั้นตอนที่ 1 ดังรูปที่ 1-7

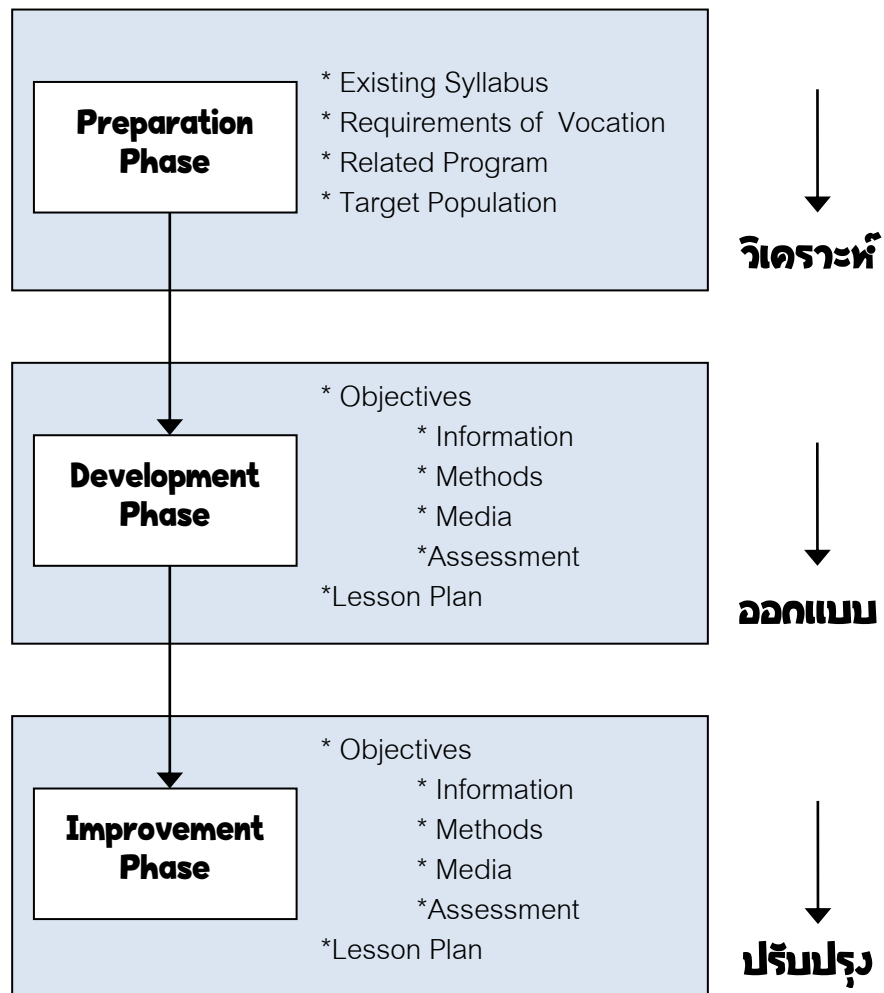

รูปที่ 1-7 ขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาของ Mager และ Beach (1967)

ในขั้นเตรียมการ (Preparation Phase) จะต้องทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่สำคัญและจำเป็น คือ (1) รายละเอียดที่กำหนดให้ในหลักสูตรรายวิชา (Existing Syllabus) (2) ความต้องการในทางอาชีพ (Requirements of Vocation) (3) หลักสูตรรายวิชาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับรายวิชาที่จะพัฒนา (Related Program) และ (4) คุณสมบัติของผู้เรียนที่จะเข้ามาเรียนในหลักสูตรรายวิชานั้น ๆ

ซึ่งจากการวิเคราะห์ข้อมูลจากขั้นเตรียมการนี้ จะนำผลที่ได้มาใช้ในการออกแบบ (Design) ในขั้นพัฒนาหลักสูตรรายวิชา (Development Phase) เช่น (1) การเขียนวัตถุประสงค์การสอน (Objectives) (2) การกำหนดกรอบเนื้อหาวิชา (Content or Information) (3) การเลือกวิธีสอน (Teaching Method) (4) การสร้างสื่อการเรียนการสอน (Instructional Media) และ (5) การวัดผลและการประเมินผลผู้เรียน (Assessment) ส่วนการจัดแบ่งเวลาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ส่วนใหญ่จะแสดงรายละเอียดต่าง ๆ ไว้ในแผนบทเรียน (Lesson Plan)

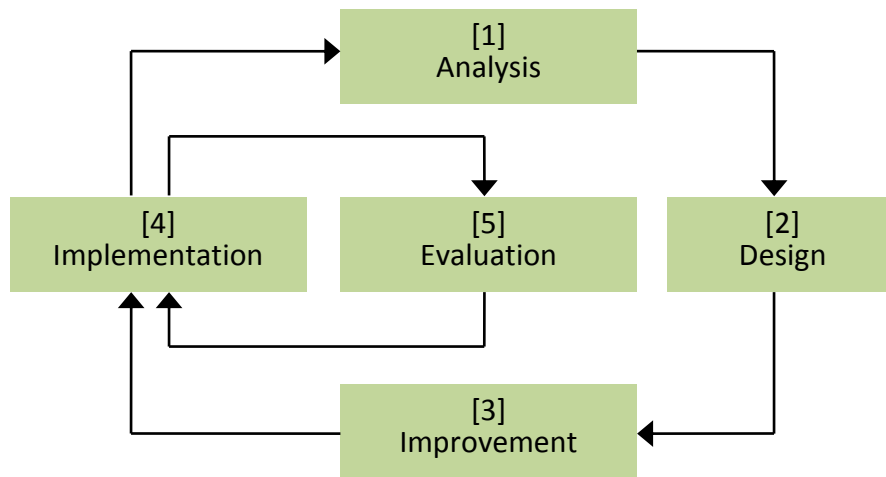
ทั้งนี้ อาจพิจารณารายละเอียดสิ่งที่ต้องทำการวิเคราะห์ (Analysis) การออกแบบ (Design) วัสดุการเรียนการสอนและ ส่วนประกอบอื่น ๆ ของหลักสูตรรายวิชา แล้วทำการปรับปรุงแก้ไข (Improvement) ทั้งนี้ อาจเทียบกับรูปแบบ กระบวนการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาของ Mager และ Beach ได้ดังรูปที่ 1-8

รูปที่ 1-8 สิ่งต่าง ๆ ในการวิเคราะห์ ออกแบบ และปรับปรุงบทเรียน

อย่างไรก็ดี ในการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาแม้ว่าจะกระทำอย่างพิถีพิถัน แล้ว ตั้งแต่ขั้นเตรียมการพัฒนา (Preparation Phase) การออกแบบการเรียนการสอน (Development Phase) จนกระทั่งถึงการปรับปรุงแก้ไข (Improvement Phase) เพื่อให้ได้หลักสูตรรายวิชาที่มีประสิทธิภาพตามที่คาดหวังนั้น อาจดำเนินการให้เสร็จสิ้น สมบูรณ์ในครั้งเดียวได้ยาก เนื่องจากมีปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเป็นตัวแปรที่สำคัญอยู่มากมาย

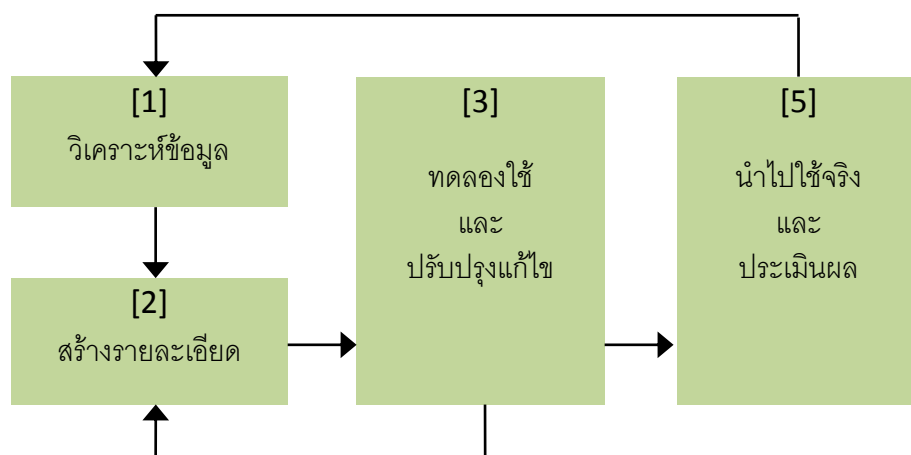
ดังนั้น กระบวนการในการพัฒนาหลักสูตรรายวิชา อาจต้องทำการทดลองใช้จริงและ ตรวจสอบประเมินผลควบคู่กันไปด้วยพร้อมกันหลาย ๆ ครั้งเป็นวงจร ซึ่ง UNESCO ได้สร้างไดอะแกรมกระบวนการพัฒนาหลักสูตรระดับรายวิชา โดยแบ่ง กระบวนการพัฒนาหลักสูตรระดับรายวิชา ออกเป็น 5 ขั้นตอน ดังรูปที่ 1-9

รูปที่ 1-9 กระบวนการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาของ UNESCO (1982)

จากรูปแสดงให้เห็นว่าในขั้นตอนที่ 1 เริ่มด้วยการวิเคราะห์ (Analysis) ข้อมูลต่าง ๆ ที่สำคัญและจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรรายวิชา ได้แก่ (1) รายละเอียดของ สุตรรายวิชาที่จะพัฒนา (2) ความต้องการในงานอาชีพ (3) คุณสมบัติของผู้เรียน และ (4) หลักสูตรรายวิชาอื่น ๆ ที่สัมพันธ์กับหลักสูตรรายวิชาที่จะพัฒนา เป็นต้น จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้มาออกแบบสร้างวัสดุประสงค์การสอนและวัสดุการสอนต่าง ๆ ในขั้นที่ 2 และนำไปทดลองใช้แล้วปรับปรุงแก้ไขในขั้นที่ 3 เมื่อปรับปรุงแก้ไขจนเสร็จสมบูรณ์แล้ว จึงนำไปใช้จริงและประเมินผลในขั้นที่ 4 และ 5 ควบคู่กันไป

ซึ่งจากขั้นตอนและรายละเอียดต่าง ๆ ตาม กระบวนการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาที่ นำเสนอโดย Mager & Beach และ UNESCO ดังที่กล่าวมาแล้ว กระบวนการในการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาอาจสรุปขั้นตอนและการดำเนินการที่สำคัญในขั้นตอนต่าง ๆ ได้ดังนี้

รูปที่ 1-10 กระบวนการพัฒนาหลักสูตรรายวิชา จากการวิเคราะห์เอกสารต่าง ๆ

จากรูปที่ 1-10 แสดงให้เห็นว่ากระบวนการพัฒนาหลักสูตรรายวิชา มีขั้นตอนที่สำคัญจะต้องดำเนินการ 4 ขั้นตอน คือ ขั้นที่หนึ่งเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่สำคัญและจำเป็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การพัฒนาหลักสูตรรายวิชา จากนั้น ในขั้นที่สองจึงนำข้อมูลที่ได้ มาออกแบบสร้างรายละเอียดของ หลักสูตรรายวิชา แล้วจึงนำหลักสูตรที่สร้างขึ้นไปทดลองใช้กับผู้เรียนกลุ่มย่อย และปรับปรุงแก้ไขใน ขั้นที่สาม โดยพิจารณาจุดบกพร่องต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นในขั้นการออกแบบสร้าง เมื่อได้แก้ไขปรับปรุง เป็นที่เรียบร้อยแล้ว จึงนำหลักสูตรรายวิชาที่ พัฒนาขึ้นไปทดลองใช้จริงกับผู้เรียนกลุ่มตัวอย่างใน ภาคสนาม พร้อมทั้งทำการประเมินผลการใช้ควบคู่กันไปในขั้นที่สี่ เพื่อจะนำผลไปวิเคราะห์ปรับปรุง พัฒนาหลักสูตรรายวิชาให้มีคุณภาพสูงขึ้น

7. สรุปนิยาม

วัตถุประสงค์เป็นสิ่งสำคัญมากในการจัดการเรียนการสอน ทั้งนี้เพราะว่าครูผู้สอนจะต้องอาศัยเพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดเนื้อหาวิชา เป็นแนวทางในการเลือกวิธีสอนหรือจัดกิจกรรม การเรียนการสอน เป็นแนวทางในการพิจารณา เลือกหรือสร้าง สื่อในการเรียนการสอน หรือแม้แต่จะ ใช้เป็นเกณฑ์ในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้ เรียน หลังจากจบการเรียนการสอนไปแล้วก็ สามารถที่จะทำได้

สำหรับหลักสูตรรายวิชาต่าง ๆ หากมีวัตถุประสงค์การสอนที่สมบูรณ์ชัดเจนอยู่แล้วครูผู้สอน ก็สามารที่จะจัดเตรียมการเรียนการสอนได้ง่าย หากแต่หลักสูตรรายวิชาไม่มีวัตถุประสงค์หรือว่ามี แต่เป็นวัตถุประสงค์ที่ไม่สมบูรณ์ชัดเจน ก็เป็นความจำเป็นที่ครูผู้สอนจะต้องรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่ เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนในรายวิชานั้นมาวิเคราะห์ เพื่อออกแบบสร้างวัตถุประสงค์การสอน ของหลักสูตรรายวิชานั้นต่อไป

การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเป็นการทำงานที่มีระบบ ซึ่งการพัฒนาจะต้องกระทำอย่างเป็น กระบวนการ กล่าวคือ จะต้องศึกษารวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรรายวิชานั้น ๆ เอาไว้ อย่างครบถ้วน หลังจากนั้นจึงทำการวิเคราะห์เพื่อนำข้อมูลในรายละเอียดมา เป็นกรอบหรือแนวทาง ในการออกแบบสร้างวัตถุประสงค์และวัสดุการเรียนการสอนต่อไป

การพัฒนาหลักสูตรรายวิชา เปรียบได้เหมือนการทำงานทางช่างโดยทั่วไป กล่าวคือ ไม่ว่าจะ เป็นการจัดเตรียมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล หรือการออกแบบสร้างวัสดุการเรียนการสอน ฯลฯ จะต้องมี การวัดผล และตรวจสอบผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ได้ข้อมูลมาปรับปรุงแก้ไขทำให้หลักสูตร รายวิชาที่พัฒนานั้นมีประสิทธิภาพสูงสุด

8. คำถามท้ายบท

1. ในการจัดการเรียนการสอนแต่ละหัวข้อเรื่องของรายวิชา จะต้องมียุทธประสงค์การสอนเป็นหลักรวมอยู่ด้วยเสมอ เพราะเหตุใด
2. ถ้าครู 10 คน สอนในหลักสูตรรายวิชาเดียวกัน โดยที่ไม่มีวัตถุประสงค์การสอนของรายวิชากำกับไว้ ผลลัพธ์จากการเรียนการสอนจะเป็นอย่างไรบ้าง
3. ในการพัฒนาหลักสูตรรายวิชา ครูผู้พัฒนาจะต้องศึกษา รวบรวม และวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องที่สำคัญและจำเป็น อะไรบ้าง
4. การวิเคราะห์ข้อมูลในการพัฒนาหลักสูตรรายวิชา เวนำผลไปใช้ในการออกแบบสร้างรายละเอียดบทเรียนสู่การเรียนการสอน อย่างไรบ้าง

9. เอกสารอ้างอิง

1. ประสาท อิศรปริดา, **จิตวิทยาการศึกษา**, กรุงเทพมหานคร; สำนักพิมพ์กราฟิเคอาร์ท, 2521.
2. Mager, R.F. and Beach, K.M., **Developing Vocational Instruction**, Belmont; Fearon Publishing, 1967.
3. UNESCO, **Info TVE 8: Curriculum Development in Technical and Vocational Education**, Paris; 1982.